

Een zoon verzet zich
tegen zijn dominante
vader in het Florence
van de 16^e eeuw

CATHARINA
BOTERMANS
DE ZOON VAN
MACHIABELLI

ROMAN

1

Uit de hemel

Het was al laat in de middag toen ik de boerderij bereikte. Ik had de dag doorgebracht met het uitrijden van de mest die we heel de winter hadden opgespaard en de spieren in mijn armen en schouders trokken pijnlijk door het vele hevelen en spitten. Het was een dag als alle andere en er was geen enkele aanwijzing om te denken dat er iets ongewoons te gebeuren stond. Laat staan dat ik had kunnen voorspellen dat er iets uit de lucht zou komen vallen.

‘Signore, signore Bernardo!’ Ik keek op bij deze plotselinge en nogal dringende oproep en zag dat mijn stalmeester Pietro druk naar me stond te zwaaien bij de poort die toegang gaf tot het erf van de boerderij. Ik versnelde mijn pas en rekte mijn nek om beter te kunnen horen wat hij toch stond te roepen, toen er iets hard raketings langs mijn rug en het puntje van mijn heup schoot en naar beneden viel. Mijn benen bogen instinctief om weg te springen, maar nog voordat mijn voeten de grond hadden kunnen verlaten voelde ik iets tegen mijn been ketsen. Nat als regendruppels en koel als putwater.

‘Wat in de hemel!’ riep ik uit terwijl ik verbluft naar een slijmerige hoop op de straatstenen keek. Een grijze massa met daarin een oog dat verbaasd in de leegte staarde. Van de grond keek ik naar de lucht en daarna van oost naar west en zuid naar noord, of iets in die volgorde, maar nergens vond ik de herkomst van het op de aarde te pletter gevallen ding, voorwerp, wezen, of wat het dan ook was.

‘Signore, vissen!’ hoorde ik Pietro roepen. ‘Vissen. Er vallen vissen uit de hemel!’

‘Vissen?’ zei ik en boog me voorover om de substantie beter te kunnen bekijken.

‘Kijk uit, daar komen er meer!’

Pietro’s arm wees naar enkele donkere voorwerpen die in plaats van horizontaal als de vlucht van een vogel, loodrecht naar beneden kwamen vallen. Vol verbazing zag ik ze voor onze ogen op de grond te pletter slaan.

‘Kom hiernaartoe!’ riep Pietro en zwaaide wild, maar mijn verbazing hield me aan de grond genageld. Verbijsterd keek ik om me heen terwijl het tot me doordrong hoe surreëel het was dat er überhaupt iets wat niet kon vliegen uit de hemel op de aarde stortte.

‘Kijk uit!’ hoorde ik Pietro roepen. Een stekende pijn vertelde me dat een van de schepsels mijn schouder had geraakt en het volgende moment voelde ik dat mijn hoofd en nek bedekt werden met plakken koude smurrie.

Met mijn armen boven mijn hoofd rende ik naar Pietro.

‘Waar komt dit in vredesnaam vandaan?’ riep ik terwijl ik met mijn handen het slijm van mijn huid probeerde te schrappen. De geur van vers gesneden vis drong mijn neus binnen.

‘Ik heb geen idee. Heeft u pijn?’

‘Mijn schouder,’ zei ik en draaide mijn arm voorzichtig naar voren en achteren.

We hoorden geschreeuw aan de andere kant van de poort en liepen snel langs de stallen naar de andere uitgang. Op het half betegelde achtererf van de boerderij was het zowaar nog smeriger. Overal lagen slijmerige hopen van wat er inderdaad uitzag als vissen. Halve staarten en losgeslagen ingewanden, armlange graten met hier en daar een restje vlees. Een dof krandend geluid verraadde een inslag op het dak van het huis. Rood gruis rolde langs de pannen naar beneden. De deur naar het woonhuis vloog open en Primavera kwam naar buiten. Ze deed een paar stappen, zag de ravage op het erf en dook onmiddellijk weer terug de entree in.

‘Wat is dit?’ riep ze en ik zag dat haar ogen uit hun kassen puilden van verbazing.

‘Vissen. Er vallen vissen uit de lucht!’

Een zilvergrijze massa viel precies voor Primavera’s voeten op de stenen en spatte uiteen. Ik hoorde haar jammeren van afkeer en walging.

Cuoca Andrea stond met haar gezicht tegen de ramen gedrukt en keek angstig naar wat er buiten gebeurde. Nog een paar keer hoorden we een klap van een vis die op het erf, op het dak, of tussen de olijfbomen te pletter sloeg. Daarna was het stil.

Het duurde een paar minuten voordat we van de bescherming van de poort weg durfden te stappen. Mijn ogen tuurden net zo lang naar de wolkeloze lucht tot de angst om geraakt te worden wegebde.

‘Het zijn echt vissen, kijk maar,’ zei Pietro die over een plas brij gebogen stond en met een tak een graat in de ronde duwde. ‘Kijk, dit lijkt wel de zwarte snuit van een ombervis. En die daar, met die blauwe streep, dat is een makreel.’

‘Maar de zee is zo ongeveer honderd mijl hier vandaan!’

Voorzichtig liep ik om de plassen heen en tuurde opnieuw omhoog uit angst voor een volgende vissenregen. Paardenhoeven denderden plotseling door de poort. Hun komst werd versterkt door de akoestiek van de stenen. Niccolo verscheen op zijn merrie. Hij trok hard aan de teugels en draaide zijn paard tweemaal om haar as. Het dier briepte en keek met een wilde blik om zich heen.

‘Hier ook al, wat een ravage.’ Niccolo trok een zakdoek uit zijn vestzak en duwde deze tegen de onderkant van zijn neus. ‘En wat een lucht! Ik was net ter hoogte van de buurman op weg naar de stad toen ze opeens uit de lucht kwamen vallen.’

‘Daar ook?’

‘Alleen aan onze kant. Aan de kant van de taverne lag niks.’

‘Messer Niccolo, messer, wat een drama.’ Cuoca Andrea, de kok die na Niccolo’s verbanning uit de stad met hem meege-reisd was naar L’Albergaccio, slalomde op haar korte, dikke benen van de ene droge steen naar de andere. Ze gebaarde naar de lucht en de straatstenen waarop ze stond.

‘Wat erg, wat vreselijk! Alles is bedekt met smurrie! Het hele erf, de ruiten, de groentetuin. Hoe kan ik hierin werken? Alles zal schoongemaakt moeten worden.’

Niccolo lachte. ‘Daar zou ik vooral nog even mee wachten, signora. De zon zal het vocht sneller doen verdampen dan jouw handen poetsen kunnen. En daarna...’

‘Bidden dat er regen komt,’ vulde ze aan terwijl ze met duim en wijsvinger haar neus dichtkneep. Niccolo grinnikte, stuurde zijn paard naar een deel van het erf waar maar een paar vissen waren neergevallen en liet zichzelf van zijn paard glijden.

‘Wat denkt u dat het is, meneer?’ vroeg Andrea. ‘Een vloek? Een teken van God?’

‘Ach welnee!’ antwoordde Niccolo.

‘Maar wat kan zoiets veroorzaken?’ riep Pietro uit met verwrongen stem en angstige ogen. ‘Dit moet toch wel bijna een teken zijn uit de hemel!’

‘Een teken van God,’ riep Primavera die bespat en met opgetrokken rokken uit het woonhuis het erf op kwam lopen. ‘Wie anders kan hiervan de oorzaak zijn dan Hij. Het is een aankondiging, een waarschuwing, een teken dat Hij leeft en wij ons weer bij Hem moeten scharen. Het is een oproep om ontzag te hebben. Vrees, voor wat er met ons zal gebeuren als wij niet naar Hem luisteren.’

‘Ach, hou toch op! Wat een dwaasheid,’ schimpte Niccolo die met afkeer naar zijn heen en weer lopende dochter keek.

‘Dat kan toch niet anders. Wat onder de hemelen kan zoiets nou veroorzaakt hebben?’

Niccolo zuchtte en schudde zijn hoofd.

‘Hoe zou u het dan uitleggen, vader?’

‘Geen idee. De wind, een gril van de natuur.’

‘Heeft u ooit eerder gehoord van vissen die mijlenver van de zee uit de lucht komen vallen?’

‘Nee, maar dat betekent niet dat er geen eenvoudige verklaring voor is. We hebben die verklaring alleen nog niet ontdekt.’

‘Volgens mij heeft Primavera gelijk,’ riep Andrea met haar

handen in haar zij. ‘Ik kan niets bedenken wat zoiets zou kunnen veroorzaken.’

Niccolo draaide zijn hoofd naar me toe en trok zijn wenkbrauw omhoog. ‘Dat zegt niet zoveel.’

‘Wat als dit in de zomer gebeurt en de druiven met die drek bedekt zijn?’ ging ze verder.

‘Waarom zou dit nog een keer gebeuren?’ reageerde Niccolo. ‘In de afgelopen honderd jaar is het niet gebeurd. Anders hadden we er wel van geweten, noch heeft iemand hier ooit gehoord van vissen die uit de lucht zijn gevallen. Waarom zou er dan een herhaling komen van wat vandaag gebeurd is?’

‘Maar nu zegt u het zelf, vader,’ sloot Primavera aan. ‘Het is zo vreselijk onwaarschijnlijk dat het niemand anders kan zijn dan de Heer.’

Niccolo zuchtte. ‘Waarom zijn de mensen altijd geneigd alles wat ze niet begrijpen tot een daad van God te verklaren?’

‘En waarom hier, en niet aan de overkant van de straat,’ ging Primavera verder. ‘Vraagt u zich dat eens af! Misschien heeft het zelfs met uw eigen handelen te maken. Zo vlak na uw verbanning. Misschien is dit een teken van boven om uw leven een andere draai te geven. Een keerpunt.’

‘Een andere draai, een keerpunt? Toe maar! Het wordt me met de minuut duidelijker dat ik me hier zo snel mogelijk uit de voeten moet maken! Wat denk jij, Bernardo? Je zult maar je hele leven tussen dergelijke redeneringen door moeten brengen.’

2

Opruimen

‘Wat een vis moet dit geweest zijn,’ zei Pietro met een verwrongen gezicht terwijl hij met een vork een vissengraat zo lang als zijn onderarm omhoog hield. ‘Pia is zich vast een ongeluk geschrokken.’ Hij keek taxerend naar de merrie die met haar hoofd laag bij de grond aan de andere kant van de stal stond. Haar neusvleugels gespreid en haar veulen dicht tegen haar flank.

Toen ik naar haar toe liep tilde ze haar hoofd op en rook aan mijn hand. Ik liet haar ruiken en aaide haar vervolgens voorzichtig over haar lange snuit. We hadden haar Pia genoemd omdat deze meisjesnaam fanatisme betekent en daarmee haar bezieling weerspiegelde. Ze was zo vurig, dat ze vaak al wegstooft zonder op mijn aansporing te wachten. Pia sloot heel even haar ogen maar trok snel haar hoofd weg toen ik te dicht bij het stompje kwam waar ooit haar rechteroor had gezeten.

‘Stil maar, ik doe niks. Er komt niks meer uit de lucht vallen,’ fluisterde ik en draaide me naar Pietro. ‘Zullen we maar gewoon het hele hok uitmesten?’ Ik trok aan de knoop van de doek die ik voor mijn neus had gebonden. Ondanks de dubbele laag stof was de stank van vissen overweldigend.

‘De meeste smurrie ligt hier.’ Pietro wees naar de linker hoek van de stal. Ik knikte, tilde de kruiwagen op en reed hem het hok binnen. Pietro stak in een, twee, drie keer het besmeurde stro weg.

‘Volgens mij was dit de laatste in de schuur,’ zei hij en veegde met de rug van zijn hand over zijn voorhoofd. Hij richtte zijn ogen op het dak waar een gat van zeker een arm-

lengte het zonlicht binnen liet. ‘Dan ga ik daar maar eens aan beginnen.’

‘Ik breng deze rommel weg en ga Andrea helpen in de groentetuin,’ zei ik en pakte de handvatten van de kruiwagen, duwde het ding naar buiten en kiepte de vissenresten in de diepe kuil die we achter de schuur hadden gegraven. Ik voelden me vies, moe en koud en wilde het liefste mijn huid schrobben tot ik alleen nog naar mezelf rook, maar de stank van de vissen was na bijna zesendertig uur erger dan ooit. Bovendien waren we na de aanvankelijke reparaties van het dak van het woonhuis, waar we alleen de kapotte pannen hoefden te vervangen, nu aangekomen bij de lastiger uit te voeren reparaties van het dak van de stal en de glazen kweekschuur. Vooral de laatste baarde me zorgen. De vissen waren met zoveel kracht naar beneden gekomen dat twee glazen panelen finaal uit elkaar gespat waren en alle planten, potten en werktafels hadden bedekt met glazen scherven, splinters, graten en schubben. Die laatste bleken overigens een plaag voor het hele oppervlak van de boerderij. Hoeveel we ook wegspoelden of met zand bedekten, er leek een deken van schubben over het terrein te zijn neergedaald. Overal waar je keek, zag je de schittering van regenboogkleurige deeltjes die bovendien overal aan bleven kleven.

Ik reed de kruiwagen door de stal langs de hokken met de kippen, de geiten en onze Chianinarunderen. Die laatste hadden zich in tegenstelling tot de paarden niks aangetrokken van de stank van de vissen die in hun hok terecht waren gekomen. De stier, die groter was dan ikzelf, was zelfs met zijn achterwerk midden in de drab gaan liggen.

Ik schudde mijn hoofd en duwde de kruiwagen de stal uit. Overal waar vissen neergekwakt en uiteengespat waren, lag nu vers aangestampte aarde. Als wegscheppen niet mogelijk was, en dat was het zelden, was dat de enige manier om het rottingsproces van de buitenlucht af te schermen. Ik liet de kruiwagen op de grond zakken en keek uit over de heuvels rond ons landgoed.

Zo vroeg in het jaar staken de donkere stammen van de bomen nog af tegen de geelbruine hellingen. Een waterige zon was net zichtbaar tussen het wolkendek en een zachte wind uit het noordoosten voelde fris op mijn gezicht. Over een paar weken zou er een groene waas over het land te zien zijn, nieuwe knoppen aan de bomen, een lauwarme lentezon. Ver boven mijn hoofd klonk de hoge, bijna fluitende roep van de wespendif, die op zoek naar vroege bijen en andere insecten met wijd uitgespreide vleugels door de lucht zweefde. Ik hoorde het geroffel van een naderende ruiter en keek achterom. Niccolo bracht zijn hengst Sammartino tot stilstand en klopte op de hals van het dier.

‘Jij staat vast van de frisse lucht te genieten,’ riep hij me toe terwijl hij zijn rechterbeen over de rug van het paard tilde en zich op de grond liet zakken.

Ik vernauwde mijn ogen. Mijn vader had zich die ochtend geruisloos uit de voeten gemaakt en ik had zin om hem terstond een hamer of schop in zijn handen te drukken en te wijzen hoeveel werk er nog op ons lag te wachten.

‘Waren we nu maar op de Signoria!’ riep Niccolo. Hij grijnsde plagend naar me en wilde Sammartino de stal in leiden, maar Pietro liep hem tegemoet en hield het paard staande.

‘Ik ben bezig met reparaties precies boven zijn deel van de stal, dus geef hem maar aan mij. Ik bind hem daar wel vast.’ Hij knikte naar de paal die ooit bij een hek had gehoord maar nu eenzaam boven de grond uitstak.

Mijn vader haalde zijn schouders op en gaf de leidsels aan Pietro. Ik keek hem na terwijl hij door de poort verdween. Zelfs als de vissen het gehele oppervlak van de landerijen van de boerderij hadden bedekt en ik weken bezig zou zijn om de rotzooi op te ruimen zou me dat nog steeds niet verleiden om naar de Signoria terug te keren. Dacht ik en draaide mijn gezicht van hem weg.

Pietro haakte Sammartino’s leidsel aan de paal. ‘Je vader blijft de Signoria ophemelen alsof er nooit iets gebeurd is,’ zei hij met een verbeterd trek op zijn gezicht. ‘t Is maar goed dat je

voorlopig toch niet terug kunt.' Hij trok de rechterstijgbeugel met een ruk omhoog.

Ik haalde mijn schouders op. 'Breng Pia en Zizzo ook maar naar buiten. Dan tuig ik deze hier verder af.' Ik klopte Sammartino op zijn flank. Pietro knikte en beende terug naar de stal.

Ik liep om Sammartino heen en trok de andere stijgbeugel naar boven. Daarna klapte ik het zweetblad omhoog om de riemen van de singel los te maken. Pietro had gelijk. Hoe vervelend het ook was voor Niccolo, mij kwam zijn verbanning uit het bestuur van de stad bepaald niet slecht uit. De naam Machiavelli zou voorlopig geen weerklank meer vinden op de Signoria. Ik hoefde me geen zorgen te maken over een mogelijke terugkeer. Ik glimlachte en streefde Sammartino over zijn nek en schoft. 'Maar goed dat ze jou niet te pakken hebben gekregen,' zei ik tegen het paard. Sammartino briepte en schudde met zijn hoofd.

Pietro kwam teruggelopen met Pia. Zizzo het veulen liep vlak achter hen aan. Toen Pia vlakbij was, stak ik mijn hand naar haar uit. Ze graaide met haar grote lippen naar mijn vingers. Mijn blik gleed over haar flank. Daar waar de chirurgijn haar huid weer aan elkaar genaaid had, zag je nu alleen nog een enkele streepvormige onderbreking van de beharing. Als je niet wist wat er gebeurd was, zou je het over het hoofd kunnen zien.

'Was u maar eerder naar hier gekomen,' mompelde Pietro.

'Dat had mijn vader nooit toegestaan.'

'U had toch gewoon weg kunnen gaan.'

'Zo werken dat soort dingen niet,' zei ik nors.

Pietro mompelde iets, bond het uiteinde van Pia's touw aan de paal en spuugde op de grond.

'Er was nog niks concreets gebeurd. Alleen loze bedreigingen. Als ik had geweten dat ze mijn paard zouden verminnen... Maar ik wist het niet. Ik snoof, tilde Sammartino's zadel van zijn rug en zette het op de paal.

'En Messer Niccolo?'

Ik schudde mijn hoofd en begon de keel- en neusriem van het hoofdstel los te maken. 'Die wist het ook niet. Waarom zou iemand in vredesnaam een paard verminken als diegene net iemand lijfelijk bedreigd had?'

Het was al laat geweest, tegen het tweede uur in de nacht. Ik tuurde ingespannen naar de door mijzelf geschreven zinnen. Na het avondmaal in de taverna had ik opnieuw gepoogd om zo kort en bondig mogelijk de argumentatie uiteen te zetten die Niccolo me gevraagd had uit te werken in voorbereiding op de vergadering van de Raad van Tien in de ochtend. Florence moest stelling nemen tussen de pauselijke macht aan de ene kant en de koning van Frankrijk aan de andere, die ondanks hun beider verbondenheid met onze stad slaags waren geraakt en daarmee de traditionele Florentijnse strategie van uitstel van besluitvorming steeds verder onder druk zette. Ik had het hem beloofd, maar de taak was tegengevallen. Niccolo's argumentatie had logischer geklonken toen hij deze zelf uiteenzette en ik had de grootste moeite om me zijn redeneringen voor de geest te halen. Ik hield mezelf voor dat ik, als ik eenmaal klaar was, een of twee glazen wijn zou drinken en daarna mocht slapen totdat het middaguur was verstreken.

Het gebeurde vlak nadat ik de laatste letters op papier had gezet en de kurk op het inktvatje duwde.

Ik hoorde hem niet aankomen. Geen voetstappen, geen krakende deur. De arm die me plotseling naar achteren trok en mijn keel dichtdrukte, verraste me volkomen. Ik sprong op en greep naar zijn onderarm. Ik probeerde deze met al mijn kracht naar beneden te trekken, maar de greep van de man was zo stevig dat ik geen lucht binnenkreeg. Ik dreigde te stikken terwijl ik tegelijkertijd geen enkel geluid kon produceren en geen alarm kon slaan. Alles wat ik hoorde waren de bewegingen van mijn tong en kaak en het stampen van mijn voeten op de vloertegels. De stoel waarop ik had gezeten viel hard met de rugleuning op de grond. Ik zette mijn rechtervoet tegen het zware, houten tafelblad en probeerde met zoveel kracht naar

achteren te duwen dat hij uit zijn evenwicht zou raken, maar de man begreep onmiddellijk wat ik van plan was en trok me in een draaiende beweging weg van de tafel. Zijn arm voelde als een ijzeren staaf en de spieren rond mijn ogen en mond spanden zich in een uiterste poging zijn kracht te weerstaan.

Het volgende moment schoot er een pijnscheut vanuit mijn knieën naar mijn liezen. Ik viel voorover en voordat ik goed en wel besepte wat er gebeurde, zogen mijn longen zich vol met lucht en kon ik eindelijk ademhalen. Hij had me losgelaten. Ik werkte mezelf kokhalzend overeind en kroop op mijn knieën zo snel mogelijk naar de verre kant van de kamer, in een poging zoveel mogelijk afstand te creëren tussen hem en mij. Onmiddellijk besepte ik dat ik de verkeerde hoek gekozen had en mezelf daarmee het vluchten onmogelijk had gemaakt. Ik hief mijn hand om de volgende aanval af te weren, maar de man bleef staan, wijdbeens, in het midden van de ruimte. Ik probeerde te zien wie hij was, maar zijn gezicht was bedekt met een masker en zijn lichaam was gehuld in bruin lederen kleding zonder enige aanwijzing omtrent wie hij was of wat hij kwam doen.

‘Wie bent u, wat wilt u?’ vroeg ik hem met een raspende stem die, zelfs voor mij, nauwelijks verstaanbaar was. Was dit de man die me de brieven had gestuurd? Die gedreigd had me wat aan te doen als ik mijn vader niet op andere gedachten zou brengen?

Een grommend geluid kwam van zijn lippen en in twee passen was hij bij me, pakte me bij de rand van mijn giornea en trok me overeind.

‘Vertel je vader dat hij zich terugtrekt uit het weledele achterwerk van jullie zogenaamde gonfaloniere, anders zullen we met andere middelen zijn werk onmogelijk maken.’ Hij tilde me een klein stukje hoger. ‘En jij vriend, bent een van die mid-delen.’

Met die woorden liet hij mijn giornea plotseling los waardoor ik achteruit viel, tegen de sponning van het raam. Tegen de tijd dat ik opgekrabbeld was, zag ik nog net zijn schaduw verdwijnen in de donkere gang van het palazzo.

Pietro haalde zijn neus op en spuugde op de grond. 'Ik heb nooit iets gesnapt van wat daar allemaal gebeurt.' Hij knikte met zijn hoofd in de richting van Florence. 'En al helemaal niet van uw vaders positie.'

'Ik ook niet,' zei ik en schraapte mijn keel. 'Niet echt althans.' Pietro bleef me aanstaren.

'Er zijn altijd facties geweest in Florence,' legde ik uit. 'Verschillende families die op macht uit zijn ten koste van het volk. De familie De' Medici is daar een van. Zij zijn nu aan de macht, maar toen de republiek nog bestond, was mijn vader een van de belangrijkste adviseurs van Piero Soderini, de gonfaloniere van de republiek. In de beginjaren waren de Tien sterk en zat Soderini stevig in het zadel, maar Florence is maar klein en omringd door grootmachten, de Paus, de Spanjaarden, de Duitsers, de Fransen. Bij elke wisseling van alliantie moesten ze opnieuw onze positie veilig stellen.'

'En die Tien, wie zijn dat?'

'De Tien van Oorlog, dat was het dagelijkse bestuur van de stad, aangevoerd door Soderini. Zij hielden zich bezig met de verdediging en de veiligheid van de inwoners en dus ook met diplomatieke relaties. Mijn vader was hun secretaris.'

'Wat ging er dan mis?'

'Soderini werd ervan beschuldigd buiten de families om te werken.' Ik grinnikte. 'Dat is al snel een verwijt als je niet doet wat ze willen.'

Pietro knikte. 'En wie waren er dan tegen je vader gekant?'

Ik snoof en klemde de riemen in mijn hand. 'In de laatste jaren van de republiek waren dat sympathisanten van De' Medici. Maar door de jaren heen zijn er veel meer mensen geweest die mijn vaders macht niet konden waarderen.'

'Dus het huidige regime is verantwoordelijk voor Pia's mis-sende oor?' Pietro keek met een verwrongen gezicht naar het stompje waar ooit Pia's oor had gezeten.

'Indirect, ja.'

Pietro snoof minachtend. 'Waarom zou iemand onder die omstandigheden willen leven? Nooit veilig. Altijd op je hoede.'

‘Ja. Dat heb ik nooit gesnapt.’

‘Maar u bleef wel!’

‘Ja natuurlijk. Ik was loyaal aan mijn vader. Ik moest wel. Als je je laat intimideren door mensen die gemaskerde mannen sturen om je tot andere handelingen te dwingen is het spel snel gespeeld.’

‘En wat was er dan anders toen ze Pia toegetakeld hadden? Waarom vertrok u toen wel uit de stad en kwam u hier?’

Ik tilde het kopstuk weg van Sarmartino’s hoofd en trok het bit voorzichtig uit zijn mond. Pietro had gelijk. Voor een buitenstaander was het onbegrijpelijk waarom de aanval op Pia me nog meer geraakt had dan die op mijzelf. Hij had niet gezien hoe de lappen huid aan haar flanken hadden gehangen. Een van haar lange bleke ribben duidelijk zichtbaar, het oor vertrappt onder haar voeten. Het had weken geduurd voordat ze zich aan had laten raken zonder hevig te trillen.

Andrea kwam de stal uitgebeend met een houten emmer. Ze had een doek voor haar neus en mond gebonden en hield de emmer zo ver mogelijk van zich af.

‘De groentetuin is zo goed als opgeruimd, meneer Bernardo,’ riep ze al vanaf een afstand. ‘Ik heb de meeste planten kunnen redden. Hier zijn de graten. Zal ik ze in de kuil gooien?’

‘Graag,’ zei ik en zag hoe ze met toegeknepen oogleden in het gat keek voordat ze de inhoud van de emmer erin kieperde.

‘Als u het niet erg vindt dan ga ik nu eerst naar binnen om deze vreselijke vislucht zo veel mogelijk van me af te schrobben,’ zei ze. ‘Anders riekt de bloemkool vanavond ook naar vis.’

‘Natuurlijk,’ zei ik, tilde het zadel op om het samen met de leidsels naar de stal te brengen en liep achter haar aan.

‘Meneer Bernardo,’ zei ze plotseling en draaide zich om.

Ik bleef staan.

‘Primavera durft niet naar de begraafplaats te gaan. Ze...’ Andrea keek een moment naar de grond. ‘Ze bedacht dat de vissen misschien ook ingeslagen zijn op uw moeders graf.’

Ik onderdrukte een zucht en keek naar het zadel in mijn handen. ‘En ze kan er echt niet zelf naartoe lopen?’

Andrea trok haar schouders omhoog. ‘Ze is nog niet buiten geweest.’

Ik draaide mijn ogen naar boven.

Het pad naar de kapel en de kleine begraafplaats ernaast liep eerst langs de taverne aan de overkant van de straat en ging daarna verder achter het drietal huizen dat ons dorp rijk was. Ik kon me niet herinneren hoelang het geleden was dat ik hier voor het laatst liep en trok de schop die ik mee had genomen als een stok achter me aan. Alleen Primavera kwam hier om naar de kapel te gaan, maar omdat zij altijd het grootste deel van het jaar in de stad had gewoond dwong ik mezelf eens in de paar maanden mijn moeders graf te bezoeken om de steen schoon te vegen, plukken gras uit te trekken en de letters te lezen die in de steen gegraveerd stonden. Slechts heel zelden bedacht ik van tevoren dat ik wel een tak van de oleanderstruik af kon snijden om bij haar graf neer te leggen.

Ik beende over het smalle pad dat zo weinig gebruikt werd dat het gras het in de zomer aan het oog onttrok. Een tweetal woekerende olijfbomen versperde het zicht op de grijze stenen van de muur die om de begraafplaats liep. De kapel erachter werd nooit gebruikt. Het gebouw was te klein om er een dienst in te houden en te groot om een eenzame bezoeker een gevoel van geborgenheid te geven.

Ik liep naar het hek dat toegang gaf tot de begraafplaats en struikelde bijna over een uitstekende steen.

‘*Maledetto!*’ riep ik naar mijn kwelgeest, pakte hem op en gooide hem ver weg de struiken in. Waarom moest ik hier steeds naartoe komen om mijn moeder te eren? Op de boerderij zag ik haar overal. In de keuken, in de gangen, in de kelders waar ze samen met Andrea de wijn overhevelde. In haar kamer waar ze urenlang aan de naaitafel zat en Primavera’s jurken borduurde zodat niemand zou merken dat we geen geld hadden om dat te laten doen door een naaister. Als ik ziek

was zag ik haar in een stoel naast mijn bed zitten en voelde ik haar koele handpalm tegen mijn wang. Ik hoefde alleen maar naar Primavera's stem te luisteren om me voor te kunnen stellen hoe mijn moeder op haar zou reageren en telkens als ik in de spiegel keek ontmoette ik haar blik, ernstig maar kalm. Waarom moest ik dan steeds terugkeren naar de tweeënehalve el waar haar ontzielde lichaam had gelegen voordat wormen en maden haar opgevreten hadden? Van haar broze botten zou vast ook niets meer bestaan. Het enige wat er nu nog lag waren haar tanden, haar haren een steen met haar naam.

Ik duwde de klink van het hek naar beneden en stapte de omheining binnen. Aan weerszijden van het pad lagen de graven. Vier rijen in totaal. De meeste eenvoudig en al eeuwen oud, met donker uitgeslagen stenen en letters die de jarenlange zon en regen niet overleefd hadden. Hier en daar een graf van iemand die meer vermogend was geweest en wiens familie een stenen kruis had laten oprichten. Linksachter de graven waarvan niet veel meer zichtbaar was dan een omlijning van kiezelstenen op de grond. Zo te zien waren er geen vissen neergekomen. De graven zagen er slecht onderhouden, maar ongeschonden uit. Ik bleef staan bij het graf van mijn grootouders en mompelde een kort gebed. Het was zo stil op de begraafplaats dat het even leek alsof deze plek werkelijk een onderbreking was van het leven dat buiten haar muren plaatsvond. Ik luisterde naar mijn eigen ademhaling en haalde mijn neus op. Het geluid weerklonk tussen de muren en ik schaamde me voor mijn bruuskheid. Ik draaide me om en wilde het pad uitlopen om aan het einde rechtsaf te slaan naar de rij meer recente graven waar mijn moeder lag, toen een schittering mijn aandacht trok. Iets in de rechter hoek van de begraafplaats fonkelde in het licht van de zon. Een stap verder blokkeerde een graf mijn zicht en ik moest er omheen lopen om de fonkeling opnieuw te zien. Zou er toch iets geland zijn? Ik keek om me heen. Nergens anders zag ik een hint van een graat of een schub.

De blauwgroene schittering kwam van het graf van mijn moeder. Er lag iets in het midden van haar deksteen. Met plotselinge haast overbrugde ik de laatste paar el. Mijn ademhaling klonk nu snel en raspend. Verbijsterd liet ik me bij het graf op mijn knieën vallen. Midden op de steen, met zijn bek een beetje open en een kromming in zijn lijf, lag een vis. Maar in plaats van gebarsten en vermolmd zoals alle anderen, was hij zo gaaf als een pas gevangen exemplaar. Er leek geen schub verdwenen. Zijn vinnen los naast zijn lichaam, alsof hij elk moment weg kon zwemmen. Alleen uit zijn ogen was het licht verdwenen.

3

Mijn zus Primavera

‘Hier, proef!’ Primavera duwde een lepel tegen mijn lippen. Geërgerd trok ik mijn hoofd weg en liep met een boog om haar heen richting het fornuis waar cuoca Andrea met een schort om in een pan stond te roeren. In een gelige bouillon dreven witte bonen, takjes rozemarijn en stukjes oranje groenten die er, toegegeven, zeer smakelijk uitzagen. Na een dag lang wieden op de terrassen tussen de olijfbomen hunkerde ik naar voedsel. ‘Wat is het?’ vroeg ik.

Mijn zus trok plagerig haar schouders omhoog. ‘Proef het maar gewoon,’ zei ze en duwde de lepel weer naar me toe. Ik nam de lepel van haar over en gooide de vette substantie achterover. Ze keek me verwachtingsvol aan. ‘En?’

‘Wel aardig.’

‘Hmm. Dan moet er nog wat aan gebeuren.’ Ze draaide zich om naar cuoca Andrea die met een pollepel in haar hand naar ons stond te kijken.

‘Meer bouillon?’ vroeg ze.

‘Nee, het ligt niet aan de basis,’ zei Primavera en draaide zich weer naar mij. ‘Heeft de smaak te weinig samenhang of ligt het aan de kruiden? Meer basilicum of prei?’

Ik hief mijn handen in de lucht. ‘Ik weet niks van eten bereiden.’

‘Je weet toch wat je lekker vindt?’ zei Vera. Ze bracht de lepel naar haar mond en blies zachtjes. ‘Ik vraag je niet om het samen te stellen, ik vraag je om te proeven.’ Ze nam een hap en liet de soep langdurig door haar mond rollen. ‘Samenhang

genoeg, maar het mist kracht. Een beetje kruidnagel misschien. En meer basilicum! Verse, als het kan.'

'Dat heb ik niet. Daarvoor is het nog te vroeg, over een paar weken misschien als de plantjes kans hebben gehad om te groeien. We hebben alleen gedroogde kruiden hier,' zei signora Andrea en wees naar de muur waar tijm, basilicum, salie, roze-marijntakken en oregano in bossen, ondersteboven aan spijkers hingen.

'Ik heb verse basilicum in de kweekschuur,' zei ik tegen mijn zus.

'Volgroeid?' vroeg Andrea.

Ik knikte

'De kweekschuur?' vroeg Primavera.

'Achter, links van de stallen. Vlak voor de olijfboomgaard.'

Er verscheen een rimpel tussen Primavera's wenkbrauwen. Ze wist niet waar ik het over had. Ik klakte met mijn tong en liep langs haar heen. 'Kom mee, dan laat ik het je zien.' Ik wilde naar de deur lopen maar Vera hield haar handen afwerend voor zich uit.

'Is die vislucht buiten al verdwenen?'

'Al lang. Het is al meer dan een week geleden.'

'Weet je het zeker? Ik kan die rottingslucht echt niet verdragen.'

Cuoca Andrea rolde met haar ogen. 'Zo jong, zo delicaat.'

'Ben je de hele week binnen geweest?' vroeg ik.

Mijn zus knikte.

'Werkelijk?' Ik wisselde een blik met Andrea.

Primavera zette haar handen in haar zij. 'Dat jij tegen die lucht kunt met je boerenmanieren, betekent niet dat het heel gewoon is dat wij dat allemaal ook maar kunnen!'

'Werkelijk?' zei ik. 'Denk je echt dat de lucht van honderden rottende vissen voor mij net zoiets is als de stal uitmesten?' Ik snoof en liep door de smalle, donkere gang van de keuken naar de entree. Ondanks dat de muren van de ruimte van boven tot beneden bedekt waren met tapijten, weerklonk het geluid van onze voetstappen via de stenen vloer, de hoge houten kasten

en het gebogen gewelf. Alsof we niet met twee paar voeten, maar minstens met het drievoudige door de kamers bewogen. Groots en statig was de entree vergeleken met de rest van het huis, de buitendeur daarentegen was klein en van buitenaf bijna niet als dusdanig te herkennen. Ik duwde hem open en bukte om naar buiten te gaan. Primavera volgde, maar sloeg haar hand voor haar neus voordat ze het erf op stapte.

‘Er zijn geen vissen meer, heus,’ riep ik over mijn schouder. Ze liet voorzichtig haar hand zakken.

‘Dus je bent hier nu al twee weken en je bent alleen nog maar in het woonhuis geweest?’

‘En in de kruidentuin achter de keuken. En daar.’ Ze wees naar de eerste rijen wijnranken.

‘Zo zo, helemaal bij de wijnvelden,’ zei ik waarop mijn zus me hard in mijn arm kneep.

‘Jij woont hier al jaren. Ik ben hier nog maar net.’

‘Dat is toch geen reden om dan maar de hele dag binnen te blijven zitten?’

‘Natuurlijk wel, straks krijg ik nog een kleur van al die zon.’

‘Het is februari, er is bijna geen zon.’

Ik keek naar mijn zus met haar zachte kaaklijn, roodbruine haren en levendige ogen. ‘Wat is er toch met jou? Zo vreesachtig ben je toch niet echt?’

‘Waarom ben jij zo stug?’ riep ze luid. ‘En zo vlak.’ Ze lachte en prikte met haar vingers in mijn zij. ‘Soms denk ik dat je helemaal geen emoties hebt. Werkelijk broer, ik weet niet wat Eleonora in je ziet.’ Primavera ontweek grinnikend mijn plagende handen en we liepen verder door de poort die langs de stallen voerde richting de olijfboomgaard en mijn zorgvuldig geconstrueerde kweekschuur.

‘Is dit het?’ vroeg ze toen we tot een halt kwamen bij het kleine, tegen de achterkant van de schuur gebouwde, glazen optrekje.

‘Jazeker,’ zei ik, en hield de deur voor haar open. We stapten de ruimte in en ik snoof de geur van vochtige aarde op. ‘Dit is mijn kweekschuur,’ zei ik en keek tevreden naar de uit ruiten

opgebouwde wanden, de tafels met terracotta potten in alle soorten en maten en de houten kisten met zaailingen en ander kweekgoed.

‘Wat een geluk dat hier geen vissen naar beneden gekomen zijn,’ mompelde Vera. Haar stem klonk hard in de stilte van de kas.

‘Zeker wel. Twee zelfs. Daar in de hoek en hier links van de deur. Kijk, er liggen hier en daar zelfs nog splinters.’ Ik plukte een scherf tussen twee potten vandaan en gooide hem in een lege pot die op de grond stond en tot zeker de helft gevuld was met glassplinters. ‘Maar we hebben de schade al hersteld.’ Ik wees naar de stapel glas in de hoek naast de deur.

‘Is dat het glas waarvoor je naar Venetië gereisd bent?’ vroeg ze en keek van de stapel naar de glazen voorwand van de kweekschuur.

‘Ja! Prachtig hè? En je voelt het direct. Het is hier zeker een aantal graden warmer dan buiten.’

‘Het is in ieder geval beschut,’ zei ze en glimlachte liefjes.

‘Ik heb zo’n beetje alle glasblazerijen van dichtbij gezien om uit te zoeken welk glas het meeste licht doorliet. Maar van de een waren de ruitjes te smal en van de ander waren ze te donker, enzovoort. Tot ik deze tegenkwam. Kijk.’ Ik trok een doek van een stapel ruiten die ik bewaarde om de schade van de herfststormen te kunnen repareren en tilde er een op. ‘Ze zaten allemaal in een houten omlijsting zodat ze gemakkelijk opgestapeld en verplaatst konden worden.’ Ik reikte haar een raam aan. ‘Voel eens hoe zwaar.’

Primavera nam het paneel van me over.

‘Zo! dat is zo zwaar als lood,’ zei ze verwonderd terwijl ze het frame omklemde. ‘En dat heb je helemaal van Venetië naar hier gebracht?’

‘Ingepakt in stro,’ vertelde ik en begon haar uit te leggen hoe ik er tijdens de lange reis van Venetië naar L’Albergaccio voor had gezorgd dat de ruiten heel bleven, maar Primavera’s aandacht verplaatste zich van het raamwerk naar de kruidentafel. Ik nam het glas weer van haar over en staakte mijn vertelling.

‘Is dit de basilicum?’ vroeg ze terwijl ze een pot jonge tijmplanten naar zich toe trok.

Ik grinnikte. ‘Heb je ooit in je leven een tuin van dichtbij gezien?’

‘Nou, hou op,’ riep ze geërgerd. ‘Natuurlijk wel, ik weet heel goed hoe alles ruikt en smaakt! Cuoca Andrea had in Florence toch ook een kruidentuin.’

‘Maar je kunt blijkbaar tijm niet onderscheiden van basilicum.’

‘Jawel.’ Primavera rukte een topje met blaadjes van een tijmplant en rolde het groen tussen haar vingers. Ze bracht het kruidje naar haar neus en snoof eraan. ‘Tijm, duidelijk,’ zei ze triomfantelijk. ‘Vertel dan wat het allemaal is,’ commandeerde ze en stak haar kin stuurs naar voren.

‘Dit is basilicum,’ zei ik en trok een paar jonge blaadjes van de grootste stengels. ‘Proef maar. En dat daar is salie.’ Ik wees naar een teruggesnoeid stammetje waarvan de eerste jonge scheuten met bladeren zichtbaar waren. ‘In die grote pot met de brede rand staan kleine oreganoplantjes en die grote, groene bos daarnaast... Dat is een kappertjesplant. Die hoeft eigenlijk niet binnen te staan maar hij staat hier mooi en hij blijft groen in de winter.’

Primavera liep naar de pot en tilde een van de bladarmen omhoog. ‘Groeien de kappertjes aan de stengels?’

‘Nee, de kappertjes zijn de jonge bloemknoppen.’

‘Bloemen?’

‘Als ze zich net beginnen te vormen.’

‘Echt waar?’ Ze boog over het middelpunt van de plant en tuurde tussen de bladeren door naar de kern alsof daar de bloemen verstopt zouden zitten.

‘De bloemen ontstaan aan de uiteinden van de bladeren,’ legde ik uit. ‘En in het voorjaar.’ Ik grinnikte. Mijn zus keek bedremmeld.

‘Heb je ook dat kruidje dat mama vroeger bij haar fettucine gebruikte?’

‘Ze maakte heel veel verschillende pasta’s.’

‘Fettuccine met van die kleine artisjokken, ham, zwarte olijven, en een flinke bos van een groen kruid,’ zei ze geërgerd. ‘Met die platte gevorkte blaadjes.’

‘Peterselie?’

‘Ja!’

‘Nee, dat heb ik niet. Nog niet. Maar als je wilt, zal ik de zaden voor je kopen.’

Ze knikte en boog zich over een tafel waar ik eerder die dag bezig was geweest duimhoge jonge planten te verpotten.

‘Wie kookte er voor je voordat wij kwamen en als je niet bij de familie Vettori was?’

‘Ikzelf, of Pietro.’

‘Je stalmeester?’ Ze trok haar wenkbrauwen verbaasd omhoog. ‘Aten jullie ook samen?’

‘Tuurlijk. Waarom niet? En hij is niet alleen stalmeester. Hij helpt me met zo ongeveer alles.’

‘Dat zou ik nou nooit doen. Eten met ons personeel.’

‘Als je alles met z’n tweeën doet, heeft het weinig zin om opeens een scheidslijn te trekken als je moet eten. We werken al zo lang samen. Pietro kent me denk ik beter dan wie dan ook.’

‘Hmm,’ zei ze en keek me taxerend aan. ‘Vond je het niet eenzaam hier in je eentje? Alleen met Pietro?’

Ik trok mijn schouder omhoog. ‘Ik kwam toch regelmatig op bezoek bij jullie in de stad, of bij Eleonora? En Pietro en ik drinken zo nu en dan een glas in de taverne aan de overkant.’

Primavera zei niets en keek over mijn schouder naar buiten. Haar hoofd schuin alsof ze zo haar eigen gedachten had over wat ik zei. Ik liet mijn ogen over de werktafels dwalen en vroeg me af of ik inderdaad te weinig betrokken was bij de wereld om me heen. Was het kwalijk dat ik mijn avonden het liefste alleen wilde doorbrengen? In stilte, met mijn eigen gedachten, ver van alles wat zich in de buitenwereld aan me op zou kunnen dringen. Daar was toch in essentie niks mis mee? Misschien was het Primavera die zich daar geen voorstelling van kon maken. Opgegroeid in de stad, omringd door afleiding. De

constante aanwezigheid van mensen. Ik trok mijn schouders naar elkaar toe.

‘Ik noem het geen eenzaamheid,’ zei ik. ‘Ik noem het stilte. Eenzaamheid is iets anders.’

Primavera kantelde haar hoofd. ‘Ik wist niet dat jij iemand was die stilte nodig had.’

Nodig had? ‘Wat bedoel je daarmee?’

Ze haalde haar schouders op. ‘Misschien is dat voor iedereen anders. Kijk naar vader, die voortdurend andere mensen nodig heeft om zijn gedachten en ideeën te bespreken. Stilte betekent eenzaamheid voor hem.’

‘Denk je? Hij zoekt toch niet voor niets zijn werkkamer op om daar in stilte na te kunnen denken.’

Primavera kneep haar oogleden naar elkaar toe. ‘Dat is waar... Misschien vult hij zijn stilte in op een manier die ik niet als stilte ervaar. Voor mij is stilte juist de onderbreking van gebeurtenissen en gedachten.’

Ik keek naar mijn zus die met haar handen op een werkbank steunde. Haar ronde gezicht en heldere stem deden me voortdurend aan moeder denken. Ze nam niet veel ruimte in, zoals Niccolo. Had ik meer tijd met haar moeten doorbrengen na moeders dood? Veel moeite zou het me niet gekost hebben, Primavera was uitstekend gezelschap.

‘En wanneer vind jij dan ooit stilte in je onstuimige leven in de stad?’

‘In gebed,’ antwoordde ze prompt en keek me met opgetrokken wenkbrauwen aan.

Natuurlijk, dat had ik kunnen weten.

‘Ik weet dat jij daar niet veel mee hebt, maar voor mij is het...’ Ze hield even op met praten en haalde diep adem. ‘Ik zou niet weten wie ik zou zijn zonder me terug te kunnen trekken in de stilte van het gebed.’

Ik glimlachte. Dat zou moeder gezegd hebben. ‘Maar dan praat je toch ook juist tegen iemand?’

Ze dwaalde met haar blik door de ruimte. Een rimpel boven haar neus. ‘Ja, dat is waar. Maar toch is het dan alsof ik

beter naar mezelf luister, mezelf meer of beter kan voelen dan in het alledaagse leven. Alsof de conversatie die ik probeer te voeren met de Maagd ook vooral een conversatie is met mijn eigen innerlijke zijn, mijn ziel.'

'Converseren met je eigen ziel,' zo had ik er nog nooit naar gekeken. Misschien was dat een goede benaming voor wat ik deed als ik alleen was.

'Ken je dat?'

Ik zag mezelf in de stoel zitten voor de open haard in de studeerkamer; ergens midden in het druivenveld, de snoei-schaar in mijn hand; mijn armen rustend op het hek naast het veld en een bries die langs mijn wangen streek; eindeloze druppels alcohol die zich bleven vormen aan het uiteinde van het destilleerapparaat in de kelder; de punt van mijn veerpen die boven het blad bleef hangen als alles wat ik wilde zeggen op papier stond.

Ik knikte. 'Ja, ik denk dat ik weet wat je bedoelt.' Het was een gevoel van warmte in mijn buik, in mijn ledematen. Alsof er daarbinnen iets begon te gloeien. Het had vast te maken met de ontlading van mijn lichaam na het harde werken op het land, met loslaten, met niet meer hoeven. Als ik niet langer het gevoel had gevangen te zijn in mijn eigen gedachtestroom. Een gevoel van rust, van harmonie. Alsof ik niets meer nodig had en alles precies was zoals het moest zijn. Als ik iets zou mogen duiden als geluk, dan waren het die momenten.

'Soms als ik lang bid, zit er niks meer in mijn hoofd,' zei Vera. 'Dan lijkt het net alsof ik alle inzichten, meningen en ervaringen uitgedacht heb. Dat ik helemaal leeg ben. Dan voelt het alsof mijn lichaam licht wordt, alsof elke plek op mijn lichaam waar ik mijn aandacht op richt gaat bruisen.' Ze keek me met grote, stralende ogen aan. 'Het is heel raar. Alsof er iets trilt daar vanbinnen. Ik voel dan zoveel berusting, zoveel kalmte. Alsof ik eindelijk na allerlei omzwervingen in mijn eigen bed ben gaan liggen en mijn lichaam én mijn geest zich eindelijk kunnen ontspannen.'

'Alsof alles is zoals het moet zijn?'

Ze keek verrast naar me op. ‘Ja, precies! Soms kan ik het oproepen. Door mijn lichaam te observeren en bewust te voelen, door me te richten op het binnenste van mijn binnenste.’

Ze sloot haar ogen.

‘Dan lijkt het soms net alsof er binnen in mij iets ontvlamd raakt. Ik voel het in mijn borst en in mijn buik en soms vlak boven mijn hoofd.’ Ze raakte haar lichaam aan terwijl ze sprak en liet een veeg achter op de stof van haar jurk. Ik glimlachte.

‘Alsof ik naar een soort van middelpunt kan gaan in mijn eigen lichaam,’ ging ze verder.

Een middelpunt?

Ze deed haar ogen open en sloeg haar armen over elkaar. ‘Je vindt het vast gek.’

Ik schudde mijn hoofd. ‘Nee, helemaal niet. Ik ken het gevoel dat je nu beschrijft niet, maar dat betekent niet dat ik me er niks bij kan voorstellen.’

Ze knikte en ik voelde haar ogen in mijn rug terwijl ik naar een van de tafels aan de andere kant van de kweekschuur liep en een stapel potten naar de grond tilde. Zou ik haar vertellen over de vis op moeders graf? Waarschijnlijk zou ze ervan schrikken. Denken dat het toch echt een teken was van de Heer. Hoe wonderlijk was het dat een vis eerst mijlenver door de lucht geblazen werd en dan zo gaaf en zonder ook maar een schub te verliezen op een graf terechtwam. En nota bene het graf van mijn moeder. Terwijl er nergens anders vissen neergekomen waren dan op onze boerderij en de afstand tussen het graf en de boerderij zeker vijfhonderd el betrof. Het was te frappant om geen betekenis te hebben.

Vera keek hoe ik de potten vulde met aarde en ze daarna volgoot met water, zodat ik direct de plantjes kon verpotten.

‘Ga je morgen mee naar de stad?’ vroeg ze na een tijdje.

Ik schudde mijn hoofd. ‘Ik denk het niet.’

Haar mondhoeken krulden naar boven. ‘Je blijft liever hier.’

‘Na een dag in Florence doen mijn oren pijn en snak ik naar frisse lucht.’

‘Je oren pijn?’ zei ze. ‘Je oren kunnen toch geen pijn doen? En in de stad is het veel schoner dan hier. Mijn voeten zijn zwart als ik ’s avonds naar bed ga.’

‘Dat wel ja, maar de geur van al die opeengepakte mensen.’

Primavera glimlachte en deed haar ogen dicht. ‘Die verrukkelijke bedrijvigheid van de mensenmassa. Heren en dames in hun beste kleren. Overal spelende kinderen, kooplui, loslopende dieren. Paard-en-wagens die af en aan rijden, de klokken van de Duomo en de geur van vers brood en uitgebakken finocchiona...’ Ze ademde in alsof ze naast de kraam zelf stond en liet haar schouders bij de uitademing ontspannen naar beneden glijden. ‘Ik snap niet waarom je daar niet naar verlangt.’

‘Je bedoelt de geur van urine en zweet en te veel etende en poepende mensen in te kleine ruimten! Je zou het bijna kunnen vergelijken met de geur van rottende vissen.’

‘Je hebt hier toch ook allemaal etende en poepende wezens?’ lachte ze. ‘Alleen jij hebt ze in hokken gezet en moet ze elke paar dagen uitmesten.’

We grinnikten beiden.

‘Kun je eraan wennen hier te zijn?’ vroeg ik haar.

Ze haalde haar schouders op. ‘Kun jij aan ons wennen?’

Ik snoof en grijnsde.

‘Zo erg zijn we toch niet!’

‘Jij niet nee, maar Niccolo...’

Ze kneep haar ogen samen, maar lachte niet.

‘Vader zegt dat we elk moment teruggeroepen kunnen worden,’ zei ze en schudde haar hoofd alsof dat een uitspraak was waarvan de logica haar ontging. ‘Wat denk je? Is dat hoop of is het dwaasheid?’

‘Van alle bewoordingen die je op Niccolo zou kunnen loslaten is dwaasheid er niet een.’

‘Vind je het geen dwaasheid dat hij nog steeds terug wil keren naar zijn voormalige post terwijl die De’ Medici hem wekenlang hebben opgesloten en zijn armen zowat uit zijn lichaam hebben gerukt?’

Ik keek haar niet aan in de hoop dat ze het op zou vatten als een duidelijk teken dat ik over dit onderwerp niet wilde praten.

‘Heb je enig idee hoe het eruitziet als ze de strappado bij je toepassen?’ vroeg ze.

Ik zuchtte en klemde mijn lippen op elkaar. Waarom vond ze het nodig hierover te beginnen? Had ik nog niet voldoende moeite om het beeld van Niccolo’s bungelende lichaam weg te duwen?

‘Weet je hoe hij eruitzag toen hij eindelijk vrijgelaten werd? Zijn armen hingen als losse zakken aan zijn schouders.’

Ik draaide me om en begon tussen de potten te rommelen in de hoop zo min mogelijk van haar beschrijving op te vangen.

‘Zijn huid was blauwzwart van onderhuids geronnen bloed. Van zijn nek tot onderaan zijn ruggengraat, Bernardo!’

Haar dwingende toon dwong me om te kijken. Haar blik was angstig. Ik zag haar onderlip trillen.

‘Het was onverdraaglijk! Zowel voor hem als voor mij. Ik kon nauwelijks naar hem kijken.’ Ze bedekte haar ogen met beide handen en mompelde: ‘Heer, geef me kracht.’

Ik dacht dat ze zou gaan huilen, maar in plaats daarvan kreeg haar gezicht iets verbetens.

‘Hij kon zijn piemel niet eens vasthouden om te plassen,’ zei ze plotseling en mijn maag kromp ineen door de lomtheid van haar woorden.

‘En nog wil hij terug!’ riep ze luid, haar mondhoeken naar beneden als een omgekeerde halve maan.

Ik wist niet goed wat ik moest doen, deed een stap in haar richting en legde mijn hand op haar schouder. Ze drukte haar voorhoofd tegen mijn sleutelbeen en stapte daarna achteruit om me aan te kijken.

‘Hij kan over niets anders praten dan wat hij gaat doen als hij weer zijn oude plek inneemt,’ zei ze. ‘Maar dat kan toch helemaal niet? Zijn functie bestaat niet eens meer... Toch?’

Ik haalde mijn schouders op.

‘Kun jij niet met hem praten?’

‘Ik? Nee,’ schertste ik.

‘Waarom is dat grappig?’

‘Je weet toch dat we die discussie al tijden voeren? We zijn nog nooit een steek verder gekomen. Het is een verschil in karakter. Het blijft mij een raadsel waarom vader toch terug wil keren naar een bestuur dat hem ongunstig gezind is... Nee, dat is niet waar. Ik begrijp het wel. Alleen zou ik er zelf nooit toe in staat zijn.’

Mijn zus legde haar hand op mijn schouder. ‘Heb je nog steeds die nachtmerries over wat er gebeurd is?’

Ik zette subiet een stap naar achteren en trok mijn schouder los. ‘Daar wil ik niet over praten.’

‘Maar -’

‘Laat het los Vera.’ Ik draaide me om en keek van haar weg.

‘Ik snap nooit hoe -’

‘Al die gebeurtenissen liggen achter ons, Vera. Ook achter jou en vader. We moeten verder met ons leven. Vader kan dat als geen ander. Daarom is hij zo goed in wat hij doet. Hij laat zich niet afleiden door romantische voorstellingen van hoe de wereld in elkaar zou moeten zitten.’

‘Maar hoe kan dat nou? Ze hebben hem verbannen. Gemarteld! Waarom zou hij ooit nog iets met die familie te maken willen hebben?’

Ik keek naar haar vragende gezicht. Niccolo’s verbanning was een onvoorziene zege voor mij geweest. Wat hij er zelf wel of niet van vond, kon me werkelijk geen zier schelen, zolang het maar in stand bleef.

‘Nou? Wat denk jij?’

‘Ik weet het niet, en ik wil het ook niet echt weten. Hij wil er toch niet over praten en wij kunnen beter ophouden in het hoofd van onze vader te willen kruipen. Iedereen draagt zijn lot anders. Soms moet je niet willen begrijpen wat de ander beweegt.’

‘Echt? Daar begrijp ik nou helemaal niks van,’ zei Primavera.

‘Niccolo is een staatsman voor alles. Er is niemand die zoveel van zijn stad houdt als hij.’

‘Een staatsman ja,’ zei Primavera verbeterd. ‘Vóór alles. Voor moeder toen ze hem nodig had. Voor het welzijn van zijn zoon of zichzelf, zelfs als die onder fysieke bedreiging staan. God geve hem wijsheid!’ Ze vouwde haar handen onder haar kin en schudde haar hoofd. ‘Al die onzin dat hij door het belang van de stad voorop te stellen voor ons allemaal zorgt.’ Ze snoof en krulde haar lip naar boven. ‘We weten toch allemaal dat dat kletspraat is. Iedereen weet dat de familie De’ Medici alleen voor zichzelf zorgt!’

‘Vader vindt juist dat hij daar invloed op uit zou kunnen oefenen.’

‘Vind jij dat ook?’

Ik spreidde mijn handen en richtte mijn palmen naar boven. ‘Wie weet. Als iemand het kan...’

Over *De zwarte koningin*:

‘Botermans heeft een evenwichtige balans gevonden tussen verzinnen en de geschiedenis eer aandoen [...] Indrukwekkend.’ – *NRC Handelsblad*

‘Je hebt historische romans en historische romans. *De zwarte koningin* is er een met hoofdletters.’
– *Nederlands Dagblad*

Florence, 16^e eeuw. Bernardo Machiavelli, de zoon van de later beroemd (en berucht) geworden Niccolò Machiavelli, moet zijn vader opvolgen in het stadsbestuur van Florence. Maar Bernardo voelt zich hier op geen enkele manier toe aangetrokken.

Ook zijn zus Primavera bewandelt liever haar eigen pad. Durft Bernardo het oordeel van de buitenwereld naast zich neer te leggen en zijn vaders ijzeren wil te negeren?

De zoon van Machiavelli is een meeslepende historische roman die gebaseerd is op ware gebeurtenissen en gedegen onderzoek.

CATHARINA BOTERMANS (Noordwolde, Friesland) is politicoloog, docent European Studies aan NHL Stenden Hogeschool in Leeuwarden, en een groot liefhebber van de Renaissance. Haar debuutroman *De zwarte koningin* verscheen in 2022.

NUR 301

www.uitgeverijmozaiek.nl

